Lausunto lakivaliokunnalle hallituksen esityksestä 57/2025

Julkisen sanan neuvosto

Julkisen sanan neuvoston (JSN) tehtävänä on tulkita hyvää journalistista tapaa ja puolustaa sanan- ja julkaisemisen vapautta. JSN ei käsittele mainonnan sisältöön tai valvontaan liittyviä kysymyksiä. Lausunnossa keskitytään sananvapauskysymyksiin.

Hallituksen esityksessä 57/2025 (”esitys”) pohditaan lukuisia kertoja uuden lainsäädännön vaikutuksia sananvapauteen. Koska kyse on uudentyyppisistä velvollisuuksista ja valvonnasta, on kuitenkin vaikea luotettavasti arvioida, millainen hallinnollisen ja samalla myös taloudellisen kuorman uusi lainsäädäntö voisi synnyttää mediayhtiöissä. Riski voi toteutuessaan heikentää merkittävästi poliittisen mainonnan tavoittavuutta ja aiheuttaa sen, että mainontaan jouduttaisiin käyttämään informaatiovaikuttamiselle alttiimpia kanavia. Siksi riskiä kannattaa vähentää käytettävissä olevin keinoin. Olisi syytä varmistaa, että Valtiontalouden tarkastusvirastolla (VTV) olisi media-alaakin tuntevaa henkilökuntaa, jotta uuden lainsäädännön edellyttämät valvontatoimet eivät kuormittaisi media-alaa tarpeettomasti. Esityksestä löytyy kannatettava ajatus, että VTV keskittyisi alkuvaiheessa neuvontaan ja ohjaukseen, ei niinkään sanktioihin.

Lisäksi sanktioiden välttämättömyys pitäisi punnita myös sananvapauden toteutumista vasten, ei pelkästään sanktioiden tehokkuuden näkökulmasta, kuten esityksessä on paikoin tehty. Suomalaisen median toimituksellisen sisällön valvonta on jätetty monessa kohtaa itsesääntelyn varaan, mikä on sananvapauden näkökulmasta erinomainen asia. Kuten Yhdysvalloista ja useasta Euroopan maasta olemme oppineet, mediaan kohdistuva viranomaisvalvonta voidaan kaapata puoluepoliittisiin tarkoitusperiin. Mitä vahvemmat sanktiot, sitä vakavammat seuraukset tällaisella kaappauksella on. Teoriassa myös poliittista mainontaa koskevat sanktiot voisivat toimia median puoluepoliittisen ohjailun välikappaleena. Siksi sanktioiden välttämättömyyttä on hyvä harkita vielä uudelleen kohta kohdalta.

Vahva lähdesuoja on olennainen osa journalistien ja sitä kautta myös yleisön tiedonsaantia – sekä siten myös olennainen tae sananvapauden toteutumiselle. JSN kannattaa Medialiiton ehdotusta uuden neljännen momentin lisäämistä lakiesityksen 5 §:ään: ”Tarkastuksessa otetaan huomioon, mitä lähdesuojasta säädetään oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 22 §:n 2 momentissa ja mediapalvelujen yhteisestä kehyksestä sisämarkkinoilla ja direktiivin 2010/13/EU muuttamisesta annetussa Euroopan parlamentin ja neuvoston asetuksessa (EU) 2024/1083 (eurooppalainen medianvapaussäädös).

Kuten Medialiitto omassa lausunnossaan on todennut, VTV:n asetukseen perustuvat tarkastusoikeudet 5 §:ssä ovat laajat. Tarkastus voi kohdistua myös pysyväisluonteiseen asumiseen käytettyyn tilaan. Erityisesti pienempien lehtikustantajien käytännön olosuhteet huomioon ottaen olisi lähdesuojaa turvaava kirjaus otettava mukaan pykälä- ja perustelutasolla.

Helsingissä 16.6.2025, JSN:n puheenjohtaja Eero Hyvönen